

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

62

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת מטות-מסעי תשע"ב

דברי התעוררות ומספד לעילוי נשמת מרן גאון ישראל הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

ומתגברים על היצר הרע, ויש גם עבודה, היינו אמונה, אז שייך שיהיה חסד בשלמות ובלי נגיעות.

ולזה לא מספיק תורה אלא צריכים גם את האמונה, שהאמונה היא היסוד לכל, וכמו שאמרו חז"ל (מכות כג, ב) בא חבקוק והעמיד על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה, ובאמת התורה נותנת אמונה, והאמונה היא היסוד לכל המידות הטובות, וכפי שכבר דיברנו כמה פעמים כי מי שהוא בעל אמונה לא שייך אצלו כעס, ולא גאוה, ולא שום מידה רעה.

והעיקר הוא לימוד התורה, שהתורה משפיעה על האדם הלומד בעצמו, וגם על אחרים שאינם לומדים, וכמו שכתב בחזון איש באגרת (ג, סב) כי במקום שיש בעל תורה אמיתי, השפעתו ניכרת על הסביבה, ואינו צריך לדבר או לעשות תעמולה להשפיע, בשיחות או בדרשות, אלא עצם ההנהגה של בעל תורה אמיתי, יש בה השפעה גדולה.

לכן קשה סילוקם של צדיקים יותר מחורבן בית המקדש, כי צדיק הוא מי שדבוק בתורה בשלמות, ולא שייך להיות צדיק בלי תורה, וכשצדיק נפטר זה קשה יותר מחורבן בית המקדש, כי בית המקדש צריך גם כן את זכות התורה, ורק כשיש תורה שייך שיהיה בית המקדש, ואז בית המקדש משפיע ומוסיף עוד תורה, ועל ידי זה שייך גם עבודה וגמילות חסדים.

ועכשיו בסילוקו של צדיק, שהיה דבוק בתורה, באופן שהוא למעלה מהטבע, וכל מי ששמע פעם איך שהיה אצלו הדבקות בתורה עם שמחת התורה הפלא ופלא, זהו ממש כמו שמובא בגמרא (עירובין נד, ב) הפסוק "באהבתה תשגה תמיד", שכל הראש תפוס כל הזמן בתורה, עם דבקות בתורה בשמחה ומחשבות של אמונה, זה מה שעכשיו חסר לנו.

יש הרבה דרגות בדבקות בתורה, ובגמרא שם קראו את הפסוק "באהבתה תשגה תמיד" על רבי אלעזר בן פדת, שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי, וסדינו מוטל בשוק העליון של ציפורי, ועוד מובא במדרש (שה"ש רבה ח, ח) כד דמך רבי יוחנן היה דורו קורא עליו אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב רבי יוחנן את התורה בזה יבוא לו.

ומובא שם במדרש שרבי יוחנן היה עשיר גדול, וכפי הנראה שקיבל בירושה רכוש גדול מאד, והיו לו הרבה שדות וכרמים, ומכר את הכל כדי שיוכל לעסוק בתורה, ובכה רבי חייא בר אבא על רבי יוחנן שלא השאיר כלום לעת זקנתו, והשיב לו רבי יוחנן וכי קלה היא בעיניך שמכרתי דבר שנברא לשישה ימים וקניתי דבר שניתן לארבעים יום.

ובאמת מסופר בגמרא (תענית כא, א) שכשהגיעו מים עד נפש, חשב רבי יוחנן לעסוק קצת במסחר לפרנסת ביתו, ושמע בת קול שאומרת מי הם האנשים שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, ורק הוא שמע את הבת קול, והבין כי מן השמים רוצים שימשיך ללמוד, ונשאר ללמוד מתוך הדחק, והסוף היה שעשו אותו לראש ישיבה, ונתנו לו את כל מה שצריך לפרנסתו.

אמרו חז"ל (מדרש רבה איכה א, לו) קשה סילוקם של צדיקים לפני הקב"ה יותר מחורבן בית המקדש ויותר מצי"ח תוכחות שבמשנה תורה, וצריך להבין מה הביאור בזה, ומה הטעם שסילוקם של צדיקים קשה יותר מחורבן בית המקדש?

ומצינו גם בחורבן בית שני, שהוציאו את רבי יוחנן בן זכאי מחוץ לירושלים, ורבי יוחנן דיבר עם אספסינוס קיסר, וביקש תן לי יבנה וחכמיה, מפני שביבנה היו תלמידי חכמים, וגם הסנהדרין גלתה לשם כמבואר בגמרא (ר"ה לא, א), וביקש רבי יוחנן מאספסינוס שישאיר אותם, ולא יחריב את יבנה וחכמיה, ומה שלא ביקש גם שישאיר את בית המקדש, זהו מפני שסבר כי אינו יכול לבקש על שני דברים, והעדיף לבקש על יבנה וחכמיה יותר מבית המקדש.

ואמרו חז"ל (ברכות ח, א) מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, זהו תכלית הבריאה שעבורו הקב"ה רוצה וצריך את העולם, שיהיה כבוד שמים וקידוש השם בארבע אמות של הלכה על ידי לימוד התורה.

ושמעתי ממרן הרב מפוניבז' זצ"ל שאמר כי גם בזמן בית המקדש, ארבע אמות של הלכה היו העיקר, אלא שהיו גם בית המקדש וגם ארבע אמות של הלכה, ובית המקדש השפיע קדושה וגרם להוסיף תורה, אבל תורה עצמה בוודאי היא יותר מבית המקדש, וכפי שביקש רבי יוחנן "תן לי יבנה וחכמיה" יותר מבית המקדש, ועכשיו שחרב בית המקדש נשארו רק ארבע אמות של הלכה.

ומדוע לימוד התורה חשוב יותר מבית המקדש? כי קדושת התורה משפיעה, והיא תבלין נגד היצר הרע להינצל מחטאים, וכיון שעל ידי לימוד התורה מתגברים על היצר וחוזרים בתשובה, ממילא יחזור גם בית המקדש, ושייך שיהיה תורה גם בלי בית המקדש, אבל בית המקדש לא שייך שיהיה בלי תורה.

וכשחרב בית המקדש היו חטאים שגרמו את החורבן, ומה גרם את החטאים? היצר הרע, וזהו מפני שהתורה הייתה חלשה, ולא הספיקה כדי להתגבר על היצר, אבל אם היו דבוקים בתורה כראוי, קדושת התורה הייתה משפיעה עליהם שלא להיכשל בחטאים, וכמו שאמרו חז"ל (פתיחתא דאיכה רבה ב) על הפסוק ואותי עזבו ואת תורת לא שמרו – הלוואי אותי עזבו ותורתי שמרו מתוך שהיו מתעסקים בה המאור שבה היה מחזירם למוטב.

וכן מצינו (נדרים פא, א) ששאלו על מה אבדה הארץ, והשיב הקב"ה על עזבם את תורתי – שלא בירכו בתורה תחילה, וכתב שם הר"ן בשם רבינו יונה "שלא הייתה התורה חשובה בעיניהם כל כך שיהא ראוי לברך עליה", והיינו שלא החשיבו את התורה כל כך, וממילא לא היו דבוקים בה כראוי, וכיון שהיה חסר את זכות התורה, נכשלו בחטאים וחרב בית המקדש.

ולכן אמרו בפרקי אבות (א, ב) "על שלושה דברים העולם עומד, על התורה, על העבודה ועל גמילות חסדים", והסדר הוא קודם תורה ואחר כך עבודה, מפני שאם אין תורה יש יצר הרע ולא שייך עבודה, ואחרי תורה ועבודה שייך גמילות חסדים, כי רק לאחר שלומדים תורה

טובות, תמיד יש מה להתקדם ולהוסיף בזה, ועכשיו בשעת מיתת צדיקים, עלינו להתעורר ולהתחזק בדברים הצריכים חיזוק, ומי שיתחזק יזכה לסייעתא דשמיא!

נשבה ארון הקודש!

מתוך דברים שנאמרו בימי חוליו של מרן זצוק"ל

אמרו חז"ל (שבת קה, ב) שכל אדם מישראל הוא כמו ספר תורה, מפני שיש בו נשמה קדושה, והנשמה היא חלק אלוה ממעל, וכמו שאמרו על הפסוק (בראשית ב, ז) "וייפח באפיו נשמת חיים" - מאן דנפח מדיליה נפח, נשמת האדם קשורה בשורשה למעלה, וכל יהודי יש בו את קדושת הנשמה, אבל הגוף אינו קדוש אלא אם כן הוא משמש את הנשמה וטפל לנשמה.

וכמו שמצינו לעניין קדושת ספר תורה שיש גיליון ויש גווילין, הגיליון הוא הרווח שבין שיטה לשיטה ובצדדים, והגווילין הם מקום הכתב והאותיות של פרשיות התורה, וכתב הרשב"א בנדרים (יד, ב) כי קדושת הגיליון היא יותר מקדושת הגווילין, שהגווילין קדושתם היא מכוח האותיות ואם נמחק הכתב פרחה הקדושה, אבל הגיליון קדוש מדיון תשמישי קדושה, ויש בו קדושה גם אם נמחקו האותיות.

וכן כל תשמישי קדושה, כגון ארון הקודש או תיק של תפילין, אם ספר התורה או התפילין מונחים שם בדרך קבע, יש בהם קדושה מדיון תשמישי קדושה, אבל אם לא הייתה הזמנה והניחם שם בדרך עראי אין בהם קדושה, וכמו שאמרו (סנהדרין מה, א) צר ביה ולא אומניה שרי למיצר ביה פשיטי, ורק ארון קודש שמונח בו ספר תורה בקביעות, או תיק של תפילין שמשמש בקביעות לתפילין, יש להם קדושה מצד תשמישי קדושה.

וכך גם גוף האדם, הרי הנשמה צריכה את הגוף, כי בלי הגוף אינה יכולה ללמוד תורה ולא לעשות מצוות ומעשים טובים, ומי שהגוף משמש לנשמה ועוזר לנשמה במה שהיא רוצה, הרי זה כתשמישי קדושה, שהנשמה יש לה קדושה עצמית כמו ספר תורה, והגוף קדוש מחמת שהוא משמש את הנשמה, אבל מי שהגוף אינו משמש את הנשמה אלא נמשך אחר היצר הרע, זהו כמו "צר ביה ולא אומניה" שאין בו קדושה, ורק אם הגוף בטל לנשמה יש בו קדושה.

לכן מצינו בגמרא (כתובות קד, א) שגוף הצדיק הוא כמו ארון הקודש, והיינו לא רק שיש בו קדושת הנשמה כמו ספר תורה, שזה דבר שקיים בכל יהודי שיש בו נשמה קדושה כמו ספר תורה וכמבואר בשבת שם, אבל הצדיק שגופו משמש כל הזמן את הנשמה, הרי הוא כמו ארון הקודש, שהגוף עצמו מתקדש כמו תשמישי קדושה.

וכמו שמצינו בבית המקדש שאמרו (בי"ב צט, א) כי מקום הארון אינו מן המידה, קודש הקודשים היה ברוחב עשרים אמות, ומכל צד של הארון היו עשר אמות, והארון עצמו לא תפס מקום כלל, מפני שהייתה בו קדושה כדיון תשמישי קדושה, וכמו נשמה שהיא דבר רוחני ואינה תופסת מקום, וכשאדם מת ויצאה נשמתו או גויים ובהמות שאין להם נשמה (רק נפש ורוח) לא ניכר שום שינוי בגוף שאין לו נשמה, כי הרוחניות אינה תופסת מקום.

יש בדורנו ספר תורה חי שגופו הוא ארון הקודש, רבינו יוסף שלום בן חיה מושה אלישיב, שכל גופו בטל לנשמה, והדבקות בתורה היא בלי היסח הדעת אף לא לרגע אחד, ממש לא יאומן כי יסופר הדבקות בתורה מתוך שמחת התורה.

"אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב רבי יוחנן את התורה בזה יבואו לו", כזו דרגה של אהבת התורה! זה מה שחסר לנו עכשיו, וקשה סילוקן של צדיקים יותר משריפת בית המקדש, מפני שגם בית המקדש צריך תורה, ובלי תורה אין בית המקדש, והצדיקים שיושבים ועוסקים בתורה, הם בונים את בית המקדש. עכשיו זה חסר לנו, ועלינו לדעת מה זה מחייב אותנו.

אמרו חז"ל (מו"ק כח, א) למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתתה של צדיקים מכפרת, ולכאורה הדברים טעונים ביאור היכן מצינו כפרה בלא תשובה, וכי שייך שיתכפר לאדם חטאו בלא שיעשה תשובה על זה, הרי בוודאי שצריכים תשובה בשביל הכפרה, וכיצד מיתת צדיקים מועילה לכפרה?

והביאור בזה, כי מיתת צדיקים מכפרת מפני שמיתת הצדיק מעוררת ומביאה לתשובה, וכמו שהביא רש"י על התורה (ויקרא י, ג) מדברי חז"ל במיתת נדב ואביהוא "כשהקב"ה עושה דין בצדיקים שמו מתיירא ומתעלה ומתקלס", כי במיתת הצדיקים רואים עד היכן מגעת מידת הדין, שפוגעת אפילו בצדיקים, ועל ידי זה מתעוררים ומוסיפים יראת שמים.

והזכיר רש"י בדבריו שלושה עניינים, 'מתיירא' היינו שמוסיפים יראת שמים, כי כשרואים מידת הדין בצדיקים, מבינים שכל אחד צריך לחשוש ממידת הדין, וכמו שאמרו (מו"ק כה, ב) אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי קיר, 'ומתעלה ומתקלס' הם דרגות גבוהות של אהבת השם, כי על ידי היראה משתנים ומגיעים גם לאהבה, וכך הוא הסדר, קודם יראה ואחר כך אהבה.

ומובא בפירש"י על הפסוק (ויקרא י, ג) "הוא אשר דיבר השם לאמור בקרובי אקדש" - "היכן דיבר? ונודעתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי, אל תיקרי בכבודי אלא במכובדי, אמר לו משה לאהרן יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום והייתי סבור או בי או בך, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך", עכ"ד.

והיינו כי נדב ואביהוא בפטירתם זכו להביא להשראת השכינה במשכן, כי כשהקב"ה עושה דין בצדיקים שמו מתיירא מתעלה ומתקלס, וכשראו ישראל את פטירת נדב ואביהוא שהם גדולי הדור, מיד התחזקו ביראה ואהבה, ועל ידי זה נעשו ראויים להשראת השכינה, ועל זה אמר משה לאהרן עכשיו אני רואה שהם גדולים ממני וממך, שזכו בפטירתם לעשות זיכוי הרבים גדול כל כך.

ועכשיו שאנו רואים שהקב"ה עושה דין בצדיקים, עלינו להתחזק ולהתעורר מזה, וכיון שחסר לנו ההשפעה, חייבים להמשיך ההשפעה על ידינו, כל אחד לפי כוחו ולפי טבעו יכול יותר ויותר להיות דבוק בתורה, עם עבודה ועם מידות טובות, אין גבול ואין שיעור למדרגות שאפשר להוסיף בזה, וכמו שכתב רבינו יונה (ג, יז) במעלות העליונות "לכל אחת מהנה כמה מדרגות".

ולמשל גמילות חסדים, יש בזה הרבה מדרגות, וכמו שאמרו חז"ל (אבות דרבי נתן פ"ז) על איוב שהיה בעל ייסורים, ושאל את הקב"ה מדוע מגיעים לו ייסורים, הרי הוא עושה הרבה צדקות וחסד במסירות נפש, והשיב לו הקב"ה כי עדיין לא הגיע לחצי שיעור של אברהם אבינו במידת החסד.

וכתוב שם מה ההבדל בין איוב לאברהם אבינו, כי איוב כשבא אליו אורח, היה שואל אותו במה הוא רגיל, אם היה רגיל לאכול בשר נתן לו בשר, ואם היה רגיל לשתות יין נתן לו יין, אבל מי שאינו רגיל לאכול דברים משובחים, היה נותן לו כפי הרגלו, ואילו אברהם אבינו לא שאל את האורח כלום, ומיד נתן לו מן המשובח ביותר, למרות שאינו רגיל בזה.

וכך גם בכל המעלות העליונות יש בהם המון דרגות, אין גבול ואין שיעור לדרגות של דבקות בתורה, וגם בעבודת התפילה ובמידות